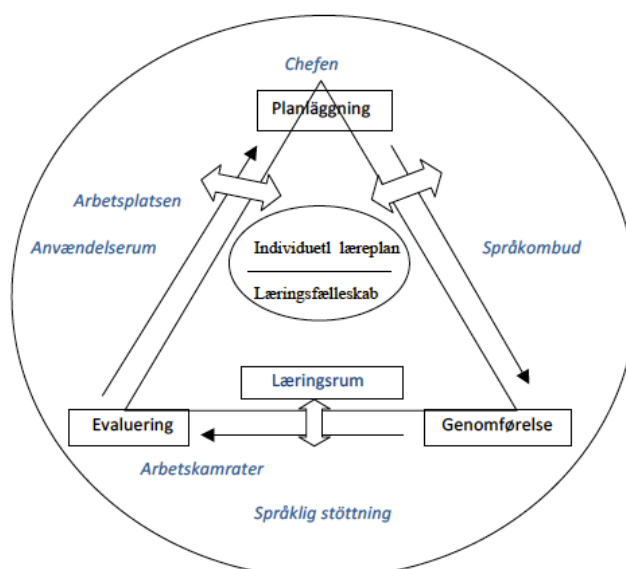

Utvärdering av utbildningen inom SpråkSam

Sammanfattning

Utvärderare:
Ingrid Skeppstedt

Stockholm den 16 mars år 2011

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Förord.....	4
Ur SpråkSams projektbeskrivning.....	5
Metod- och analysmodell för utvärdering av utbildningen inom projektet SpråkSam ..	5
Fas A: Förutsättningar och ingångsdata	9
Sammanfattning	9
Utbildningen inom SpråkSam hösten 2009	9
Arbetsplatsen som utbildningsmiljö, praktiska förutsättningar för utbildningen	9
Kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper.....	10
Information om deltagarnas bakgrund	10
Självskattning och bedömning av deltagarna utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet ...	11
Individuella studieplaner.....	13
Inventering av texter, skrivsituationer och samtalssituationer på arbetsplatsen	13
Fas B och C: Process och resultat i relation till projektets mål	14
Utbildningen inom SpråkSam hösten 2010.....	14
Mål på individnivå	16
Sammanfattning	16
Individuella studieplaner.....	16
Bedömningar av deltagarnas språkliga kompetens utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet.....	16
Genomförda kurser	18
Lärarnas bedömning av deltagarnas språkliga och yrkesmässiga framsteg	18
Måluppfyllelse	19
Mål på organisationsnivå	20
Sammanfattning	20
Arbetsplatsen som utbildningsmiljö och praktiska förutsättningar för utbildningens genomförande ..	20
Samarbetet mellan arbetsplatserna, lärarna och skolledarna.....	20
Samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet	21
Måluppfyllelse	21
Pedagogiska mål.....	22
Sammanfattning	22
Arbetsplatsintegrerad och språkutvecklande utbildning	22
Handledning och kompetensutveckling	23
Måluppfyllelse	23
Reflektioner, slutsatser och förslag	25
Inledning.....	25
Utbildningsdelen i projektet SpråkSam.....	27
Kurser eller individens och verksamhetens behov?	27
Motivation	28

Gruppstorlek.....	28
Utbildningsmiljön	28
Arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande modeller	29
Resultaten – har målen uppnåtts?	30
Språkutvecklande arbetsplats	30
Referenser	32
Bilagor	33

Inledning

Detta är en sammanfattning av utvärderingen av utbildningen inom SpråkSam. Det finns också en rapport som innehåller mer utförliga beskrivningar av utbildningens förutsättningar, gjorda erfarenheter, resultat och analyser med kommentarer. Rapporten finns på SpråkSams webbsida: www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/¹.

Bilden på framsidan är tänkt att illustrera utbildningen i SpråkSam. Inspiration och ursprungsbild kommer från *På vej med Språket – arbejde, livshistorie och sproglæring*, Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration, Danmark (se s. 25 – 31).

Förord

I egenskap av utvärderare har jag följt utbildningen inom projektet SpråkSam under nästan två år. Det har varit ett stort men spännande och givande uppdrag. Jag har träffat många engagerade och hårt arbetande lärare och deltagare. Trots att jag säkert många gånger har ställt besvärliga frågor, begärt in många olika uppgifter och bedömningar har alla (eller i alla fall nästan alla) svarat, skickat in eller på annat sätt förmedlat den efterfrågade informationen. Utan er hjälp hade inte utvärderingen kunnat genomföras. Jag vill därför rikta ett varmt tack till alla som jag har haft kontakt med.

Sammanfattningen är granskad av projektledningen. Skulle det finnas några sakfel är ansvaret helt och hållet mitt.

Stockholm 16 mars 2011

Ingrid Skeppstedt
Utvärderare

¹ Vissa delar förekommer i både Rapporten och Sammanfattningen; *Ur SpråkSams projektbeskrivning, Metod- och analysmodell för utvärdering av utbildningen inom projektet SpråkSam*, samt *Reflektioner, slutsatser och förslag*.

Ur SpråkSams projektbeskrivning

Sammanfattningen inleds med ett par citat ur SpråkSams projektbeskrivning.

Bakgrund

SpråkSams projektidé har växt fram ur erfarenheter från arbete med kompetensutveckling inom äldreomsorg och omsorg om personer med funktionsnedsättningar i Stockholms län. En gemensam erfarenhet i de olika satsningarna var att många anställda inte kunde ta del i kompetensutvecklingen på grund av bristande kunskaper i svenska. Det fanns behov av att utveckla nya metoder och synsätt (Ur Slutrapport förprojektering 2009).

Projektet SpråkSam

SpråkSamprojektet utgår från tanken att språk lärs in i ett socialt sammanhang. Både den som behärskar språket och den som lär sig måste vara aktiva.

Syftet med projektet SpråkSam är att utveckla och förändra synen på hur man kan arbeta språkutvecklande både inom arbetslivet och i utbildningssammanhang.

Cirka 300 vårdbiträden och undersköterskor får, inom ramen för SpråkSam, språk- och vårdutbildning på arbetsplatserna under arbetstid, en halv dag i veckan. Utbildningen ges av språk- och vårdlärare från kommunernas vuxenutbildning och sfi. Unikt för SpråkSam är att hela arbetsplatsen – även arbetskamrater och chefer – engageras. En central tanke är att språkutveckling och språkinläring ska bli en del av den vardagliga verksamheten på arbetsplatserna.

På varje arbetsplats utbildas minst två så kallade språkombud. Deras uppgift är att vara stöd för personer som deltar i språkutbildningen och att hjälpa andra anställda med språkfrågor i stort och smått. Lärare, språkombud och chefer ges utbildning och handledning kring språkrelaterade teman. De deltar i nätverk för att diskutera och utbyta erfarenheter. Grupphandledning ges för hela arbetsgrupper ute på arbetsplatserna. Föreläsare inbjuds till nätverken och utbildningsträffarna för att fortbilda, orientera och entusiasmera kring frågor som rör språkutveckling (Ur projektet SpråkSams beskrivning 2009²).

² www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/

Metod- och analysmodell för utvärdering av utbildningen inom projektet SpråkSam

I det följande beskrivs den metod- och analysmodell som använts för att utvärdera utbildningsdelen inom projektet SpråkSam³.

Utvärdering av projektets mål

Utbildningen inom SpråkSam har utvärderats gentemot projektets mål. Tre av projektets fyra huvudmål berör utbildningsdelen:

Mål på individnivå

De anställda som deltar i utbildningen ska få sådant stöd i sin språk- och kompetensutveckling att de efter projekttiden blir fortsatt anställningsbara med förbättrad yrkeskompetens. Efter projekttiden ska de bättre kunna kommunicera med de äldre/funktionsnedsatta, anhöriga och kollegor, uttrycka sig, föra vidare information, dokumentera och ta emot instruktioner och delegering. Utbildningen ska leda till att kursdeltagarna får stärkt självkänsla, social förmåga samt lättare kan delta i kompetensutveckling och arbetsplatsens utveckling.

Mål på organisationsnivå

Projektet ska medföra att arbetsplatserna utvecklar och använder hållbara strukturer, arbetssätt och modeller som ökar medvetenheten och förutsättningarna för att förbättra arbetsplatsens kommunikation, både muntligt och skriftligt. Syftet är att utforma en språkutvecklande arbetsplats. Projektet ska utveckla långsiktiga samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet inom kommunal vuxenutbildning.

Pedagogiska mål

Inom projektets ram ska arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande pedagogiska modeller, förhållnings- och arbetssätt utarbetas och prövas. Modeller, arbetssätt och förhållningssätt utgår från kunskaper om andraspråksinlärning och främjar språkutveckling för andraspråkstalarna. Arbetsplatsen ska på ett mångsidigt sätt nyttjas för att stärka effekterna av genomförda utbildningar i svenska och yrkeskompetens.

(Ur projektet SpråkSams mål 2009)

Dessa övergripande mål har också brutits ned i ett antal delmål på en mer detaljerad nivå. De delmål som berör utbildningen finns som bilaga 1.

Utbildningens utformning, genomförande och resultat påverkas av ett antal variabler på olika nivåer.

Individrelaterade variabler

För att göra det möjligt att utvärdera utbildningen måste hänsyn tas till deltagargruppens egenskaper och sammansättning samt till varje deltagares individuella mål. Självklart påverkas både undervisningen och resultatet av deltagarnas intresse, ambition, motivation och personliga situation. Deltagarnas faktiska ingångskunskaper, både när det gäller kunskaper i svenska och yrkeskunskaper måste också vägas in. Det gäller även faktorer som utbildningsbakgrund, modersmål, ålder och anställningstid.

Organisationsrelaterade variabler

Undervisningen sker ute på arbetsplatserna och i det sammanhanget är naturligtvis olika faktorer i den organisation som omger undervisningen viktiga. Exempel på sådana variabler är

³ Tankarna bakom metod- och analysmodellen är hämtade bl.a. från Skolverkets utvärdering av sfi, Rapport nr 131: Vem älskar sfi? 1977.

ledarskap, arbetsplatsens stabilitet, modeller för samverkan, tillgänglighet, lokaler och inte minst organisatoriska villkor för målgruppen att kunna delta i utbildningen.

Variabler relaterade till utbildningens pedagogiska mål

Variabler att ta hänsyn till när det gäller projektets pedagogiska mål är resurser i form av lärare och deras kompetens. Faktorer som värderingar, attityder och förhållningssätt har här stor betydelse, men också samverkans- och samarbetsförmågan mellan lärare, deltagare, chef och andra nyckelpersoner på arbetsplatsen samt lärarens kompetens att anpassa och lägga upp undervisningen efter individernas och verksamhetens behov.

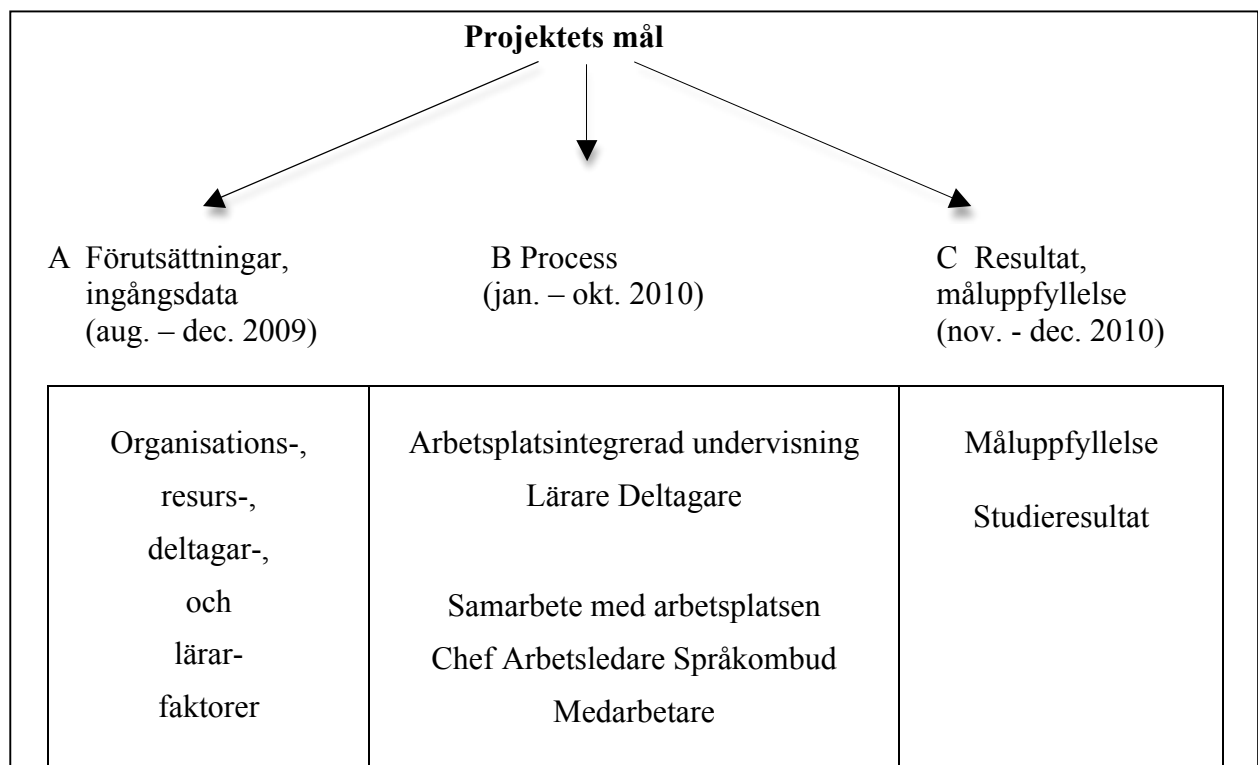
Metod- och analysmodell

Utvärderingen av projektets utbildning indelades i tre faser:

A Förutsättningar, ingångsdata

B Process

C Resultat, måluppfyllelse

Fas A Förutsättningar och ingångsdata

Följande områden ingick i insamlingen av information om förutsättningar och ingångsdata:

- Utbildningen inom SpråkSam hösten 2009
- Arbetsplatsen som utbildningsmiljö, praktiska förutsättningar för utbildningen
- Kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper
- Individuella studieplaner
- Inventering av texter, olika skrivsituationer och samtalssituationer på arbetsplatsen

Fas B Process

Undervisningsprocessen och samarbetet på arbetsplatsen följdes under fas B genom:

- Deltagande i nätverksträffar
- Besök på arbetsplatser och i undervisningen
- Intervjuer med ett antal lärare och deltagare
- Deltagar- och lärarenkät
- Självsfattning och lärarbedömning

Fas C Resultat i relation till projektets mål

Under november och december 2010 gjordes en datainsamling av utbildningen och en utvärdering av utbildningsmodellen samt deltagarnas resultat i relation till projektets mål:

- Utbildningen inom SpråkSam hösten 2010
- Mål på individnivå
- Mål på organisationsnivå
- Pedagogiska mål

Sammanfattningens innehåll och disposition

Sammanfattningen består av två delar. I den första delen, Fas A, sammanfattas den insamlade informationen om förutsättningar och ingångsdata för deltagarna och utbildningen inom SpråkSam hösten 2009. I den andra delen av sammanfattningen beskrivs erfarenheter gjorda under utbildningens genomförande samt resultaten av utbildningen. Information från både Fas B och C ingår. Utbildningens resultat redovisas i relation till projektets mål.

Fas A: Förutsättningar och ingångsdata

Sammanfattningens första del ger en bild av förutsättningarna och ingångsdata för deltagarna och utbildningen hösten 2009.

Redovisningen beskrivs under följande rubriker

- Utbildningen inom SpråkSam hösten 2009
- Arbetsplatsen som utbildningsmiljö samt praktiska förutsättningar för utbildningen
- Kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper
- Individuella studieplaner
- Inventering av texter, skrivsituationer och samtalssituationer på arbetsplatsen

Sammanfattning

Under arbetet med kartläggningen av förutsättningar för utbildningen och ingångsdata om deltagarna växte en komplex bild fram.

Utbildningen inom SpråkSam hösten 2009

I augusti 2009 startade utbildningen inom SpråkSam på 21 arbetsplatser. Av dessa var 19 i kommunal och 2 i privat regi. Uttagningen av deltagare till utbildningen gjordes av chefen för respektive arbetsplats under våren 2009. I augusti 2009 var 344 deltagare registrerade, vilka var fördelade på 39 undervisningsgrupper. Antalet deltagare minskade under hösten 2009 och i december deltog 309 deltagare. Det största antalet avhopp registrerades i september. En av flera orsaker till avhoppet var att det på ett par arbetsplatser skett ett missförstånd och ett antal medarbetare med svenska som förstaspråk hade påbörjat utbildningen. Dessa slutade utbildningen efter en kort period.

Deltagarna fick undervisning 3 timmar per vecka av en lärare i svenska som andraspråk/ svenskundervisning för invandrare⁴ och en vårdlärare⁵. Några av lärarna hade erfarenhet av liknande projekt, men för de flesta var det en ny erfarenhet att utbildningen var förlagd till en arbetsplats och också att samarbeta över ämnesgränser. Gruppstorleken under introduktionsperioden varierade på de olika arbetsplatserna mellan 3 och 12 deltagare.

Arbetsplatsen som utbildningsmiljö, praktiska förutsättningar för utbildningen

Arbetsplatsernas utbildningsmiljö skilde sig åt. På de flesta arbetsplatserna låg undervisningslokalerna mitt i verksamheten. På arbetsplatser med till exempel hemtjänst låg lokalerna i anslutning till verksamhetens personalrum, mötesrum och administrativa lokaler, det vill säga lokaler där personalen träffades före, mellan och efter sina arbetspass. På ett par arbetsplatser med personliga assistenter eller personal inom anhörigvård låg utbildningslokalen i anslutning till arbetsledningens lokaler. De olika miljöerna innebar bland annat olika förutsättningar för att kunna förlägga en del av undervisningen ute i verksamheten.

Undervisningslokalerna såg olika ut, alltifrån dåligt utrustade och trånga lokaler, lokaler med bullrig miljö, till exempel genomgångsrum, till utmärkt fungerade och välutrustade lokaler. Möjligheten att använda datorer i undervisningen varierade mellan ingen tillgång, tillgång till enstaka datorer, tillgång ibland och arbetsplatser med god tillgång eller där lärare lånade en dator hos utbildningsanordnaren vid vissa tillfällen.

⁴ I fortsättningen skrivs sfi-lärare.

⁵ 14 sfi-lärare och 16 vårdlärare var anställda i projektet hösten 2009.

En av de viktigaste framgångsfaktorerna för projektet var hur väl samarbetet mellan arbetsplatsen och utbildningen fungerade. I början hade de flesta lärare mycket kontakt med cheferna och de flesta fick önskemål om vad som skulle tas upp i utbildningen både generellt och/eller för varje deltagare. Det vanligaste önskemålet och behovet av kompetenshöjning på arbetsplatserna gällde dokumentation. Lärarna fick också med något undantag tillgång till material, dokument och texter som användes i arbetet. På några arbetsplatser hade lärarna samarbete med språkbuden redan från början.

Motivationen är en viktig faktor för att studierna ska bli framgångsrika. De flesta deltagarna var motiverade redan från början och såg det som ett erbjudande att gå utbildningen inom SpråkSam. Det fanns dock vissa arbetsplatser där relativt många deltagare var negativt inställda eller missnöjda därför att de inte blivit tillfrågade utan kände sig beordrade.

Kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper

Informationen presenteras under följande rubriker:

- Information om deltagarnas bakgrund
- Skattning och bedömning av deltagarna utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet

En omfattande kartläggning av deltagarnas bakgrund och ingångskunskaper gjordes under introduktionsperioden. Antalet deltagare med redovisad information varierade mellan 254 och 270 för de olika uppgifter som samlades in.

I kartläggningen framkom att deltagarna ur många aspekter var en mycket heterogen grupp men de allra flesta hade arbetat inom äldreomsorg under lång tid. Cirka 80 procent hade arbetat inom äldreomsorg i 7 år eller mer. Övervägande delen av deltagarna, 80 procent, var kvinnor.

I deltagargruppen fanns 51 modersmål representerade. De största modersmålen var tigrinja⁶, amharinja⁷, spanska⁸ och arabiska⁹. Cirka 70 deltagare angav att de var flerspråkiga (uppgav två eller flera språk som modersmål). Nästan 90 procent av deltagarna kom från länder utanför Europa.

Information om deltagarnas bakgrund

Deltagarnas utbildningsbakgrund varierade i hög grad. Cirka en fjärdedel av deltagarna uppgav att de hade en högskoleutbildning från sina ursprungsländer och cirka 40 procent att de hade en gymnasial utbildning. Fyra av dessa hade en vårdutbildning. Cirka 15 procent av deltagarna uppgav att de hade en grundskoleutbildning och cirka 20 procent hade högst 6 års skolbakgrund. Några få deltagare hade aldrig gått i skola i sitt ursprungsland.

När det gäller utbildning i Sverige angav drygt 20 procent av deltagarna att de genomfört hela Omvårdnadsprogrammet och cirka 40 procent hade betyg från en eller flera av programmets

⁶ De deltagare som talar tigrinja uppgav att de kom från Eritrea.

⁷ Deltagarna som talar amharinja uppgav att de kom från Etiopien.

⁸ Deltagarna som talar spanska uppgav att de kom från Algeriet, Argentina, Chile, Colombia, Cuba, El Salvador, Peru, Spanien eller Tunisien.

⁹ Deltagarna som talar arabiska uppgav att de kom från Egypten, Eritrea, Ecuador, Irak, Libanon, Marocko, Saudiarabien eller Syrien.

kurser¹⁰. Ett par procent hade betyg från SVA¹¹ på gymnasial nivå och cirka 15 procent uppgav att de hade en avslutad sfi-utbildning eller betyg från SVA inom den grundläggande vuxenutbildningen. Ungefär 5 procent angav någon annan utbildning¹² och cirka 15 procent hade ingen avslutad utbildning i Sverige.

Självskattning och bedömning av deltagarna utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet

I kartläggningen ingick en självskattning för deltagarna och en bedömning av lärarna av deltagarnas språkliga kompetens utifrån av Europarådets referensnivåer för språkfärdighet¹³. Syftet från projektledningen med att använda dessa inom projektet var dels att använda ett internationellt utprovat och därmed jämförbart material för bedömning, dels att chefer, språkbud, lärare och deltagare skulle få ett gemensamt redskap för att diskutera språklig kompetens.

Europarådets språkliga nivåer, s.k. referensnivåer, består av 6 beskrivna nivåer. De två första, A1 och A2, benämns som *Nybörjarnivåer*, de två följande, B1 och B2, som *Självständiga nivåer* och de två sista, C1 och C2, som *Avancerade nivåer*. Varje nivå beskrivs utifrån 5 färdigheter: *Hörförståelse, Läsförståelse, Samtal och muntlig interaktion, Muntlig produktion* samt *Skriftlig färdighet*. (En sammanfattande beskrivning av nivåerna finns som bilaga 2).

För att få stöd vid samtal om vilken språklig nivå en medarbetare befinner sig på eller bör befinna sig på vid nyrekrytering gjorde en arbetsgrupp i Stockholm¹⁴ under 2009 ett försök att relatera de språkliga krav som ställs inom vård och omsorgsarbete till Europarådets referensnivåer för språk. För att språkligt kunna fungera tillfredsställande i olika situationer och uppgifter som vårdbiträde eller undersköterska bör, enligt arbetsgruppen, den språkliga kompetensen ligga på B1/B2.

Under introduktionsperioden genomförde deltagarna och lärarna den första av tre bedömningar av den språkliga kompetensen med hjälp av en självbedömningstablå som finns i Europarådets referensram för språk (se bilaga 3). De andra två bedömningarna skulle genomföras i maj och december 2010. För de flesta lärare och kursdeltagare var det första gången (hösten 2009) de gjorde sådana bedömningar. Resultaten ska därför tolkas med försiktighet.

I den mer detaljerade resultat- och analysrapporten redovisas resultaten av bedömningen hösten 2009. Eftersom hörförståelse och muntlig produktion till en del ingår i *Samtal och muntlig interaktion* redovisas endast tre av de fem färdigheterna nämligen *Läsförståelse, Samtal och muntlig interaktion* samt *Skriftlig färdighet*.

Av redovisningen och analysen framgår att deltagarnas och lärarnas bedömningar inte helt stämmer överens. De flesta lärares bedömningar låg inte oväntat något lägre än deltagarnas. Flera lärare tyckte det hade varit svårt att bedöma utifrån den självskattningstablå de använt.

¹⁰ Det framgår inte av redovisningen från lärarna om dessa deltagare också hade en avslutad sfi-utbildning eller kurs i svenska som andraspråk. Det kan vara ett troligt antagande att relativt många hade det.

¹¹ Svenska som andraspråk.

¹² Teknisk utbildning, kock, barnskötare, mentalskötare m.fl.

¹³ Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning 2007 (översättning från engelska. Den engelska originalutgåvan utkom 2001) www.skolverket.se/publikationer?id=2144.

¹⁴ Arbetsgruppen leddes av Karin Mattson. Beskrivningen gör inga anspråk på att vara vetenskapligt korrekt utan är en tolkning. Tolkningen kan inte vara grund för intyg eller liknande. Materialet kan vara ett underlag att utgå ifrån vid diskussioner om språklig kompetens.

Både lärarna och deltagarna ansåg att formuleringarna i självbedömningstablan ibland var vaga eller svåra att förstå även för deltagare som hade tillgång till självbedömningstablan på sina modersmål.

Som tidigare nämnts kom en arbetsgrupp i Stockholm fram till att medarbetare inom omsorgen bör ligga på B1/B2 för att språkligt kunna fungera på arbetsplatsen. Deltagare som, enligt det resonemanget, ligger på lägre språkliga nivåer, det vill säga A1 och A2 bör då följaktligen ha ett stort behov av kompetensutveckling. Deltagarnas respektive lärarnas bedömningar visade att följande procentandel av deltagarna låg på nivåerna A1 och A2:

<i>Procentandel deltagare på A1-A2 enligt:</i>	<i>Läsförståelse,</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion</i>	<i>Skriftlig färdighet</i>
--	-----------------------	---------------------------------------	----------------------------

Deltagarna	32	32	54
Lärarna	43	33	64

Kraven på den språkliga kompetensen, särskilt den skriftliga har höjts under de senaste åren. Även deltagare som bedömts ligga på B1 borde troligtvis ha behov av en kompetenshöjning.

<i>Procentandel deltagare på B1 enligt:</i>	<i>Läsförståelse,</i>	<i>Samtal och muntlig interaktion</i>	<i>Skriftlig färdighet</i>
---	-----------------------	---------------------------------------	----------------------------

Deltagarna	28	34	22
Lärarna	27	35	26

Resultaten av såväl deltagarnas självskattning som lärarnas bedömningar visade att de flesta deltagare hade behov av att förbättra någon eller samtliga färdigheter. Enligt ovanstående bedömningar skulle cirka 60 procent enligt deltagarna och cirka 70 procent enligt lärarna ha behov av kompetensutveckling i *Läsförståelse*. För *Samtal och muntlig interaktion* skulle cirka 65 procent enligt deltagarna och ca 70 procent enligt lärarna ha ett kompetensutvecklingsbehov. Cirka 75 procent, enligt deltagarna, och 90 procent, enligt lärarna, hade behov att utveckla sin *Skriftliga färdighet*.

Procentandelarna för de tre färdigheterna innefattar olika individer. Någon som till exempel låg en hög nivå när det gällde samtal och muntlig interaktion kunde ligga på en låg nivå när det gällde läsförståelse och skriftlig färdighet och så vidare.

Nedanstående beskrivning är ett försök att sammanfatta och kategorisera deltagarnas utbildningsbehov utifrån den information som framkom under kartläggningen. I deltagargruppen inom SpråkSam hösten 2009 fanns:

- Deltagare som dels hade genomgått Omvårdnadsprogrammet (eller hade betyg från flera av programmets kurser), dels hade en hög språklig kompetens. Dessa deltagare hade behov av att aktualisera och förnya tidigare kunskaper, eventuellt läsa ytterligare någon kurs ur Omvårdnadsprogrammet samt få stöd i att utveckla och nyansera sin språkliga kompetens.

- Deltagare som genomgått hela eller hade betyg från en eller flera kurser ur Omvårdnadsprogrammet och som framför allt behövde utveckla den skriftliga kompetensen. Behovet för dem var också att få kunskaper repeterade och aktualiserade. Vissa av dessa hade dessutom behov av att få teoretiska delar inte bara repeterade utan också förklarade på grund av att ordförrådet hade varit för litet för att helt kunna tillgodogöra sig innehållet i kurserna de hade läst. Många hade behov av att läsa in ytterligare någon kurs/kurser från Omvårdnadsprogrammet.
- Deltagare som inte hade någon tidigare vårdutbildning. Behovet för dessa var dels att på sikt läsa in en grundutbildning i vård, dels att utveckla sin språkliga kompetens, på olika nivåer. När det gällde den språkliga kompetensen kunde deltagarna delas in i ytterligare ett antal grupper:
 - Deltagare med en relativt hög språklig kompetens i samtliga färdigheter.
 - Deltagare med en relativt hög muntlig kompetens men som saknade grundläggande läs- och skrivkunskaper.
 - Deltagare med en låg språklig kompetens i samtliga färdigheter.
 - Deltagare med en låg muntlig kompetens och som saknade grundläggande läs- och skrivkunskaper.

Individuella studieplaner

Under introduktionsperioden skulle varje lärarpar tillsammans med chefen gå igenom deltagarnas och arbetsplatsens behov av utbildning. Utifrån den information som framkom dels under kartläggningsperioden, dels i samtalet med chefen skulle lärarna sedan tillsammans med varje deltagare göra en preliminär individuell studieplan. De individuella studieplanerna skulle innehålla både långsiktiga och kortsiktiga mål. Studieplanerna skulle sedan användas för planering, utvärdering och också revideras under projektets gång.

Det fanns inskickade studieplaner från samtliga arbetsplatser och grupper. Många studieplaner var väl genomtänkta och hade mål som var utvärderingsbara. Flera deltagare hade kurser både inom sfi i svenska som andraspråk och ur Omvårdnadsprogrammet som långsiktiga mål. Någon lärare hade skrivit en gemensam plan för hela gruppen eftersom deltagarna låg på ungefär samma nivå. Det fanns dock relativt många studieplaner där det saknades formuleringar som gjorde målen utvärderingsbara. Exempel på mål som hade mycket generella formuleringar och därmed skulle bli svåra att utvärdera var ”kunskap om vården”, ”förbättra skrivförmågan” eller ”grammatik”.

Inventering av texter, skrivsituationer och samtalssituationer på arbetsplatsen.

Under hösten 2009 gjorde deltagarna och lärarna en inventering av texter, skrivuppgifter, muntliga samtal och situationer på arbetsplatsen. Syftet med inventeringen var att öka deltagarnas medvetenhet och samtidigt ge lärarna information om vilka språkliga situationer och krav som fanns på arbetsplatserna. Resultatet av inventeringen blev en mängd texter och situationer av olika slag. En kategorisering och sammanställning av inkommet material gjordes. Sammanställningen visade bland annat att man på de olika arbetsplatserna använde olika ord för samma begrepp, exempelvis ”brukare”, ”boende” och ”kund”¹⁵.

På följande sidor presenteras sammanfattningen andra del, där erfarenheter gjorda under utbildningens genomförande samt resultaten av utbildningen beskrivs.

¹⁵ Sammanställningen av inventeringen finns på SpråkSams webbsida, www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/.

Fas B och C: Process och resultat i relation till projektets mål

I sammanfattningens andra del redovisas dels information från enkäter, träffar eller på annat sätt redovisade erfarenheter under Fas B, det vill säga hela utbildningsprocessen från januari till projektets slut i december 2010, dels information och resultat från utvärderingsträffar, bedömningar och slutresultat från november och december 2010.

Redovisningen inleds med en allmän beskrivning av utbildningen i november och december 2010. Övrig information och resultat presenteras sedan i relation till projektets mål.

Ordningsföljden i den andra delen av sammanfattningen är:

- Utbildningen hösten 2010
- Mål på individnivå
- Mål på organisationsnivå
- Pedagogiska mål

Utbildningen inom SpråkSam hösten 2010

Uppgifterna samlades in under november och december 2010. Information från hela år 2010 finns invävd och jämförelser kommer att göras med redovisningen från hösten 2009.

I december 2010 pågick utbildning på 24 arbetsplatser i 6 kommuner. Av dessa var 15 i kommunal och 9 i privat regi. Antalet registrerade deltagare i december var 290 vilka var fördelade på 37 grupper. Antalet grupper i december 2010 var något mindre än i augusti 2009. Under den tid som utbildningen pågick (augusti 2009 – december 2010) har 129 deltagare avbrutit utbildningen och 75 deltagare tillkommit. Störst antal avhopp registrerades i september (45 deltagare) och december (19 deltagare) 2009 samt i augusti (20 deltagare) 2010, det vill säga vid halvårsskiftet. Det största antalet deltagare, 353, var registrerat i september 2009 och det lägsta, 288, i september 2010.

Under projektperioden har 1 sfi-lärare slutat och 1 har tillkommit, 7 vårdlärare har slutat och 5 har tillkommit¹⁶. Detta innebär att antalet vårdlärare under projektperioden har minskat med 2.

Antalet arbetsplatser har under projektperioden ökat med 3 och 5 arbetsplatser har övergått från kommunal till privat regi. Ett par arbetsplatser stod i december 2010 inför en kommande omorganisation. Att flera arbetsplatser omorganiserades under projektperioden påverkade naturligtvis undervisningssituationen på dessa arbetsplatser. Det fanns oro bland deltagarna och all personal. På flera arbetsplatser försvårades undervisningssituationen och påverkade deltagarnas motivation och möjlighet att kunna koncentrera sig på studierna. För vissa deltagare innebar omorganisationen byte av arbetsplats eller avhopp från utbildningen. På en arbetsplats har det under projektperioden funnits sex olika chefer. De nya cheferna var av naturliga skäl inte insatta i projektet. På ett par arbetsplatser ledde omorganisationen och byte av chef till något positivt, till exempel till ett ökat intresse för utbildningen och därmed ett bättre samarbete.

¹⁶ Hösten 2010 arbetade 14 sfi-lärare och 14 vårdlärare i utbildningen.

I SpråkSams projektbeskrivning anges att cirka 300 vårdbiträden och undersköterskor skulle få språk- och vårdutbildning på arbetsplatserna. Under projektperioden fanns ett relativt stort bortfall av deltagare speciellt den första månaden och också vid halvårsskiftena. Antalet deltagare har dock varit runt 300 under hela projekttiden. Minst två tredjedelar av deltagarna i december 2010 hade deltagit i utbildningen under hela projektperioden.

Stabiliteten och kontinuiteten i utbildningen under hela projektperioden vad gäller antal grupper, deltagare och lärare har varit relativt god. För ett antal deltagare har omorganisationerna troligen påverkat studieresultatet på ett negativt sätt. I vilken grad går dock inte att få fram.

På följande sidor presenteras deltagarnas resultat samt deras och lärarnas åsikter om utbildningen.

Mål på individnivå

I detta avsnitt presenteras ett sammandrag dels av deltagarnas resultat, dels deltagarnas och lärarnas åsikter om resultaten som sedan relateras till projektets mål på individnivå.

Mål på individnivå

De anställda som deltar i utbildningen ska få sådant stöd i sin språk- och kompetensutveckling att de efter projekttiden blir fortsatt anställningsbara med förbättrad yrkeskompetens. Efter projekttiden ska de bättre kunna kommunicera med de äldre/funktionsnedsatta, anhöriga och kollegor, uttrycka sig, föra vidare information, dokumentera och ta emot instruktioner och delegering. Utbildningen ska leda till att kursdeltagarna får stärkt självkänsla, social förmåga samt lättare kan delta i kompetensutveckling och arbetsplatsens utveckling.

Sammanfattning

Redovisningen innehåller följande delar:

- Individuella studieplaner
- Bedömningar av deltagarnas språkliga kompetens utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet
- Genomförda kurser
- Språkliga och yrkesmässiga framsteg i förhållande till deltagarnas ingångskunskaper samt självkänsla och medvetenhet
- Måluppfyllelse

Individuella studieplaner

Alla lärare var vana vid att undervisa och utvärdera mot kursplaner. I SpråkSam skulle lärarna tillsammans med deltagarna skriva individuella studieplaner med långsiktiga och kortsiktiga mål utifrån individens och verksamhetens behov. Studieplaner skickades in för de flesta deltagarna. På någon arbetsplats hade deltagargruppen en gemensam studieplan eftersom de, enligt lärarna, låg på ungefär samma nivå och hade samma mål. Studieplanerna såg olika ut. Det fanns lärare som tillsammans med deltagare hade skrivit tydliga och utvärderingsbara studieplaner men många var mycket generella och skulle därför bli svåra att utvärdera. Många, men inte alla, hade använt studieplanerna för att utvärdera och hade också reviderat planerna under projekttiden. Flera tyckte att de hade satt för höga mål från början och att de missbedömt vad som var rimligt att hinna med. Några lärare kände det som ett dilemma att både hinna med kurser och samtidigt arbeta med verksamhetens behov. I utbildningen fanns också många deltagare som inte hade tillräckliga baskunskaper för att kunna läsa teoretiska kurser. Andra lärare som hade deltagare som läste mot kursmål tyckte att det gick utmärkt att kombinera och att det var en fördel att kunna kombinera kursinnehållet med verksamhetens behov. Flera lärare har lyft fram vikten av att konkretisera och tydliggöra mål och att det för lågutbildade är viktigt att ha långsiktiga mål som är nedbrutna i tydliga delmål.

Bedömningar av deltagarnas språkliga kompetens utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet

Deltagarna och lärarna har vid tre tillfällen under projektet bedömt den språkliga kompetensen utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet. I den mer utförliga rapporten finns resultaten från den första och den tredje bedömningen redovisade. Den andra bedömningen som gjordes i maj 2010 var mer en avstämning och utvärdering för deltagarna och lärarna.

Vissa lärare har inte aktivt arbetat med Europarådets referensnivåer för språkfärdighet mellan bedömningstillfällena medan andra använde referensnivåerna som ett redskap i undervisningen. Några lärare hade till exempel beskrivit både yrkes- och språkmässiga krav för social dokumentation och relaterat dem till referensnivåerna¹⁷.

Jämfört med den första bedömningen visar den tredje ett högre resultat för hela deltagargruppen för de tre färdigheter som redovisats, (*Läsförståelse, Samtal och muntlig interaktion* och *Skriftlig färdighet*). Resultaten visar dock inte om det har skett någon utveckling av den språkliga förmågan eftersom deltagare har slutat och nya har börjat. Deltagargruppen hösten 2009 är alltså inte identisk med deltagargruppen hösten 2010.

För att se om det har skett någon utveckling har därför en jämförelse av gjorts av resultaten för de 130 deltagare som bedömdes vid båda tillfällena.

Eftersom flest deltagare, enligt bedömningarna, hade en låg nivå på den skriftliga färdigheten hösten 2009, är det den skriftliga färdigheten som redovisas nedan.

Deltagarnas bedömningar			
<i>Nivå</i>	<i>Skriftlig färdighet hösten 2009</i>	<i>Skriftlig färdighet hösten 2010</i>	<i>Förändring i procentenheter</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	
C1-C2	12	15	+ 3
B2	13	36	+ 23
B1	19	27	+ 8
A1-A2	56	22	- 34

Lärarnas bedömningar			
<i>Nivå</i>	<i>Skriftlig färdighet hösten 2009</i>	<i>Skriftlig färdighet hösten 2010</i>	<i>Förändring i procentenheter</i>
	Andel deltagare i procent	Andel deltagare i procent	
C1-C2	2	2	+/- 0
B2	6	19	+ 13
B1	20	46	+ 26
A1-A2	72	33	- 39

Bedömningarna visar en klar utveckling. Andel deltagare som hösten 2010 bedömdes ligga på A1 - A2 hade minskat med 34 respektive 39 procentenheter jämfört med hösten 2009. Resultaten visar också att det fortfarande fanns många som har ett fortsatt behov att förbättra den skriftliga kompetensen.

¹⁷ Beskrivningarna kommer att ingå i ett material för lärare som arbetar i liknande utbildningar eller projekt. Materialet som sammanställs under våren kommer att läggas ut på SpråkSams webbsida www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/.

Genomförda kurser

Under projektperioden sattes 49 betyg på kurser ur Omvårdnadsprogrammet och 34 betyg på kurser i sfi-utbildningen eller i svenska som andraspråk inom den grundläggande vuxenutbildningen eller vuxengymnasiet. Flera lärare uppgav att det fanns ett antal deltagare som hade intentioner att slutföra kurser men att de av olika skäl inte nått ända fram. En bidragande orsak, enligt många lärare, var att många deltagare inte hade möjlighet att göra uppgifter mellan undervisningstillfällena. Flera deltagare hade en situation som gjorde att de inte heller kunde göra detta utanför arbetet. Många lärare och deltagare prioriterade verksamhetens och individens behov. Det fanns ett stort antal deltagare som saknade grundläggande läs- och skrivkunskaper eller hade en låg muntlig nivå. Dessa deltagare hade som mål haft att höja sin nivå för att på sikt kunna läsa kurser ur Omvårdnadsprogrammet. Utbildningen pågick under lång tid, drygt ett och halvt år, men på vissa arbetsplatser blev introduktionen långdragen och det tog tid innan grupperna blev stabila. Detta hade också påverkat resultatet. Antalet undervisningstimmar under perioden varierade något för de olika grupperna. Det maximala timantalet var cirka 200 timmar vilket ungefär motsvarar en halv termins heltidsstudier.

Lärarnas bedömningar av deltagarnas språkliga och yrkesmässiga framsteg

Som tidigare beskrivits hade deltagarna mycket olika behov av utbildning och befann sig redan från början av projektet på olika nivåer. För att kunna göra en bedömning av deltagarnas framsteg, förutom resultaten utifrån Europarådets referensnivåer för språkfärdighet och erhållna betyg från kurser, var lärarna ombudade att beskriva varje deltagares framsteg i förhållande till ingångskunskaperna.

När det gällde den språkliga kompetensen hade, enligt lärarna, över 90 procent av deltagarna gjort framsteg, men i varierande grad. Cirka 40 procent hade under projektiden gjort stora eller mycket stora framsteg, Något över 30 procent hade gjort relativt stora framsteg och för cirka 25 procent av deltagarna var framstegen små och ungefär 5 procent av deltagarna hade inte gjort några framsteg alls. Resultaten för yrkesrelaterade framsteg var, enligt lärarnas bedömning, nästan identiska med resultaten för den språkliga kompetensen. Det var något färre som gjort stora framsteg och något färre som inte hade gjort några framsteg alls. I den mer detaljerade rapporten finns också exempel på deltagarnas framsteg.

De flesta deltagarna var nöjda med de framsteg de gjort i utbildningen men många tyckte att de behövde längre tid. Flera hade anmält sig till nya kurser eller planerade att göra det. Många deltagare tyckte också att de genom utbildningen klarade sina arbetsuppgifter bättre och en del hade fått nya arbetsuppgifter. Enligt lärarna så hade cirka 70 procent av deltagarna fått ett ökat självförtroende och en ökad medvetenhet om språket och om vad de behövde fortsätta att utveckla.

I den chefsenkät som skickades ut i december 2010 från projektledningen och som besvarades av 23 chefer, fanns några frågor som berörde deltagarnas resultat. Ungefär hälften av de chefer som besvarat enkäten tyckte att alla eller många hade förbättrat både sin språkliga förmåga och sin yrkeskompetens och att deltagarna klarade sina arbetsuppgifter bättre. Någon chef kommenterade att deltagarna genom projektet också hade fått bra förutsättningar att själva fortsätta på egen hand.

Deltagarna fick besvara två enkäter under projektiden. På en fråga om de fått stöd i sina studier på arbetsplatsen svarade cirka 80 procent av deltagarna i december att de hade fått stöd

och 19 procent att de ibland hade fått stöd. Många svarade att de fått stöd av arbetskamraterna, chefen och språkbuden. Flera svarade att de också hade fått hjälp av brukarna eller anhöriga. I maj hade några fler angett att de hade fått stöd av arbetskamrater och chefen och något färre att de hade fått stöd av språkbuden.

Måluppfyllelse

Ungefär två tredjedelar av deltagarna har deltagit i utbildningen under hela projektperioden. Cirka 60 procent av deltagarna hade vid projektets början betyg från kurser ur eller genomgått hela Omvårdnadsprogrammet. Under projektperioden sattes 49 betyg på kurser ur Omvårdnadsprogrammet och 34 betyg på kurser ur sfi-utbildningen eller svenska som andraspråk inom den grundläggande vuxenutbildningen eller vuxengymnasiet. Många deltagare hade inte vid projektets början tillräcklig språklig kompetens för att kunna tillgodogöra sig teoretiska kurser. Processer har satts igång och många deltagare har blivit medvetna om språkets betydelse och självkänslan har genom studierna stärkts. Flera har blivit motiverade att fortsätta studera, några hade redan anmält sig till nya kurser och andra har planer på att fortsätta studera. Deltagarna har, med några undantag, förbättrat både sin språkliga nivå och sin yrkeskompetens. De flesta klarar sina arbetsuppgifter på ett bättre sätt och några har fått nya arbetsuppgifter. Framför allt den skriftliga förmågan har generellt förbättrats. Det fanns många som i slutet av projektet till exempel dokumenterade och skrev minnesanteckningar. Många har också utvecklat sin muntliga kompetens och kommunicerade bättre med brukarna, anhöriga och med kollegor. Det finns många deltagare som nu vågar fråga när de inte förstår eller som är aktiva på APT-möten. Även läsförståelsen har ökat och arbetsplatsernas informationsblad eller sjukgymnastens instruktioner läses nu med större förståelse av fler deltagare. Behovet av utbildning på grundläggande nivå kvarstår dock för många. Dessa deltagare behöver få stöd för att kunna fortsätta studera och komplettera sin utbildning dels för att fortsätta att utveckla sin kompetens för nuvarande arbete, dels för att vid eventuella nedskärningar, omorganisationer eller byte av arbetsplats bli fortsatt anställningsbara. Det finns ett delmål som inte har nåtts nämligen att 90 procent av deltagarna skulle med betyg ha genomfört någon kurs ur Omvårdnadsprogrammet. Målet var satt innan det fanns tillräcklig kunskap om deltagarnas ingångskunskaper. Med den kunskapen måste resultaten av utbildningen anses som goda och att målen på individnivå följaktligen har nåtts.

På följande sidor presenteras information som framkommit om hur de praktiska förutsättningar för genomförandet av utbildningen och samarbetet med arbetsplatsen har fungerat i under projektiden.

Mål på organisationsnivå

Under rubriken Mål på organisationsnivå redovisas den information som framkommit om hur de praktiska förutsättningarna för genomförandet av utbildningen och samarbetet med arbetsplatsen har fungerat under projekttiden samt om och hur utbildningen i projektet har påverkat framtida utbildningar. Informationen relateras till projektets mål.

Mål på organisationsnivå

Projektet ska medföra att arbetsplatserna utvecklar och använder hållbara strukturer, arbetssätt och modeller som ökar medvetenheten och förutsättningarna för att förbättra arbetsplatsens kommunikation, både muntligt och skriftligt. Syftet är att utforma en språkutvecklande arbetsplats. Projektet ska utveckla långsiktiga samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet inom kommunal vuxenutbildning.

Sammanfattning

Sammanfattningen innehåller följande delar:

- Arbetsplatsen som utbildningsmiljö och praktiska förutsättningar för utbildningens genomförande.
- Samarbetet mellan arbetsplatserna, lärarna och skollädaarna
- Samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet
- Måluppfyllelse

Arbetsplatsen som utbildningsmiljö och praktiska förutsättningar för utbildningens genomförande

Arbetsplatsernas utbildningsmiljö har i stort sett varit desamma under hela utbildningstiden. På några arbetsplatser har en del av undervisningen kunnat förläggas ute i verksamheten och på andra har detta inte varit möjligt. Dessa lärare tyckte ändå att det har varit en stor fördel att vara på arbetsplatsen där personalen möts. Det var lätt att bjuda in nyckelpersoner till undervisningen och lärarna kunde fika eller äta lunch tillsammans med annan personal. På de flesta arbetsplatser har, enligt lärarna, personalen varit positiv och utbildningen var eller blev en naturlig del av verksamheten. På ett par arbetsplatser pågick dock ingen praktisk verksamhet.

Deltagarnas förutsättningar att delta i utbildningen var på de flesta arbetsplatserna bra under projekttiden men det fanns, även under projektets senare del, deltagare på vissa arbetsplatser som inte kände sig bekväma därför att arbetskamraterna fick mer att göra. Lokalerna har på nästan alla arbetsplatser fungerat bra eller mycket bra men på några fanns fortfarande hösten 2010 lokaler som inte var tillfredsställande. Vissa förbättringar hade gjorts på några arbetsplatser under projekttiden, till exempel byte av lokal eller inköp av nya datorer.

Samarbetet mellan arbetsplatserna, lärarna och skollädaarna

På flera arbetsplatser fanns redan från starten ett bra samarbete framför allt med chefen, på vissa arbetsplatser också med språkbuden. Cheferna, lärarna och/eller språkbuden hade haft regelbundna träffar under hela projektperioden och ett visat intresse fanns både för undervisningen och av deltagarnas resultat. På andra ställen fanns en positiv inställning, men chefen och lärarna träffades inte lika regelbundet. På några arbetsplatser var kontakten med chefen mest via e-post och på ett par arbetsplatser var kontakten liten eller hade minskat i slutet av projektet. På en arbetsplats hade samarbetet blivit bättre efter en omorganisation.

Språkbudnen var på några arbetsplatser med i undervisningen. Det fanns också arbetsplatser där lärarna inte hade någon eller mycket lite kontakt med språkbudnen men de stöttade deltagarna i arbetet.

I oktober inbjöd projektledningen skolledarna till en workshop med erfarenhetsbyte och utvärdering av projektet. På träffen diskuterades bland annat samarbete med arbetsplatsen. Skolledarna hade mest kontakt med arbetsplatserna i inledningsskedet och det handlade då om organisatoriska frågor som tid och lokaler. Samtliga skolledare tyckte att det skulle ha varit bra med åtminstone ett par träffar med cheferna under projektetiden. För övrigt hade samarbetet mellan utbildningsanordnarna och arbetsplatserna skett via lärarna. Ingen av skolledarna hade några konkreta diskussioner med arbetsplatserna om kommande uppdragsutbildningar.

Flera av de deltagare i SpråkSam med betyg från eller som genomgått hela Omvårdnadsprogrammet hade en låg språklig nivå. På skolledarträffen diskuterades hur detta kunde vara möjligt. En av flera tänkbara förklaringar var, enligt skolledarna, att kurserna är mycket teoretiska och att det är de faktiska teorikunskaperna som gäller. De kursdeltagare, både med svenska som modersmål och andraspråktalare, som har problem med att skriva får redovisa muntligt. Det är ett stort problem som har blivit ännu tydligare genom SpråkSam.

Samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet

Alla skolledare tyckte att modellen i SpråkSam var bra både med den arbetsplatsförlagda utbildningen och kombinationen sfi- och vårdlärare. Lärarnas erfarenheter från SpråkSam hade redan kommit verksamheten till del genom att lärarna tagit dem med in i den ordinarie undervisningen. På en enhet hade man startat en stödkurs för Omvårdnadsprogrammet med en av lärarna från SpråkSam. Ett par skolledare berättade att de hade planer på att starta stödkurser i svenska som andraspråk. För övrigt fanns inga konkreta planer på att utveckla några samverkansformer mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet.

Måluppfyllelse

I målet på organisationsnivå är det endast den sista meningen som direkt rör utbildningen och utbildningsanordnarna. Ingen av utbildningsanordnarna hade kontakt med någon av arbetsplatserna för ett fortsatt samarbete¹⁸. Även om någon enhet hade startat och ett par hade planer på att starta ett samarbete mellan svenska som andraspråk och Omvårdnadsprogrammet, fanns det hos de flesta utbildningsanordnare inga konkreta långsiktiga samverkansplaner. Målet kan därför inte anses vara helt uppnått. Dock har förhoppningsvis processer även här satts igång både för att utveckla de ordinarie kurserna i Omvårdnadsprogrammet och kurserna inom uppdragsutbildningen. Vikten dels av att andraspråktalare får stöd i svenska som andraspråk, dels att teori behöver förklaras, förstås och förankras i praktisk tillämpning har genom projektet blivit tydligt.

På följande sidor presenteras information om lärarnas arbetsformer och arbetssätt i utbildningen inom SpråkSam.

¹⁸ I november 2010

Pedagogiska mål

I detta avsnitt redovisas den information som framkom på lärarträffar, besök på arbetsplatser, en lärarenkät i maj 2010 om lärarnas samarbete och arbetsformer samt information från de utvärderingsträffar med lärarna som genomfördes i november 2010.

Pedagogiska mål

Inom projektets ram ska arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande pedagogiska modeller, förhållnings- och arbetssätt utarbetas och prövas. Modeller, arbetssätt och förhållningssätt utgår från kunskaper om andraspråksinlärning och främjar språkutveckling för andraspråkstalarna. Arbetsplatsen ska på ett mångsidigt sätt nyttjas för att stärka effekterna av genomförda utbildningar i svenska och yrkeskompetens.

Sammanfattning

Avsnittet är indelat i följande punkter:

- Arbetsplatsintegrerad och språkutvecklande utbildning
- Handledning och kompetensutveckling
- Måluppfyllelse

Arbetsplatsintegrerad och språkutvecklande utbildning

Lärarna i projektet har i projektet stått inför en stor utmaning. Förutsättningarna på arbetsplatserna i form av samarbete och lokalsituation varierade, deltagarna hade olika utbildningsbakgrund och ingångskunskaperna inom vårdämnet och den språkliga kompetensen skilde sig åt. De flesta av lärarna hade inte arbetat tillsammans förut och hade också liten erfarenhet av ett så tätt samarbete som undervisningen inom SpråkSam krävde. Flera lärare har beskrivit arbetet inom SpråkSam som en resa.

Många lärare lyfte fram att samarbetet med arbetsplatsen och framför allt med chefen var mycket viktig för att utbildningen skulle få ett lyckat resultat. En intresserad och stöttande chef betydde mycket för deltagarnas motivation. Det var också chefen som kunde organisera så att deltagarna fick rimliga villkor. Chefen visste arbetsplatsens och deltagarnas behov och ett bra samarbete påverkade lärarnas möjlighet att skraddarsy utbildningen.

Samarbetet mellan lärarna har för de flesta fungerat utmärkt. En del har succesivt hittat vägar in i samarbete medan andra mycket snabbt hittade fungerande arbetsformer. Alla tyckte att det var bra, utvecklande och stimulerande att arbeta i lärarpar med olika ämneskompetenser som kompletterade varandra. Det höjde kvalitén på utbildningen. De allra flesta hade gemensam planering och arbetade tillsammans i undervisningslokalen. Många hade delat gruppen i början men hade successivt arbetat mer tillsammans. Några lärare har under hela projektet delat upp så att sfi-läraren hade ansvar för halva lektionspasset och vårdläraren halva. Andra hade delat gruppen efter deltagarnas olika behov. Arbetsformerna i undervisningen hade varierat för de flesta mellan helgrupp, arbete i mindre grupper och individuellt.

Samtliga lärare arbetade arbetsplatsintegrerat och använde arbetsplatsens material i undervisningen. På vissa arbetsplatser försvårade bristen på datorer ibland arbetet med dokumentationen, medan man på andra arbetsplatser direkt kunde arbeta med det dokumentationsprogram som användes i kommunen. Det fanns arbetsplatser där språkombud som också var dokumentationsstödjare deltog aktivt på lektionerna i det arbetet. Lärarna har främst använt arbetsplatsens material men har också kompletterat med annat, till exempel

tidningar, artiklar, lättlästa böcker eller skönlitteratur. De deltagare som läste mot kursmål använde också viss kurslitteratur.

Många har arbetat problembaserat med utgångspunkt i situationer och material från arbetsplatsen. En del har arbetat mot kursmål, anpassat innehållet till arbetsplatsens behov och förankrat teorin i praktisk verksamhet. Andra har använt portföljmetodik, det vill säga deltagarna har sparat utförda och färdiga arbetsplatsanknutna uppgifter dels för utvärdering av den egna kunskapsutvecklingen, dels för att ha exempel som de vid behov kunde komma tillbaka till i arbetet. Flera har arbetat med att ta fram pärmar eller lathundar som kunde användas på arbetsplatsen, till exempel med formuleringar för social dokumentation. Några hade då ett aktivt samarbete med språkbuden eller någon dokumentationsstödjare. En del arbetade ute i verksamheten vissa pass med handledning av deltagarna direkt i arbetet eller observerade någon deltagare eller någon arbetssituation, till exempel en måltidssituation. Detta följdes upp genom diskussioner om vad som hände både ur ett yrkesmässigt och språkligt perspektiv. Många har arbetat med datorn som ett verktyg för grundläggande läs- och skrivträning.

SpråkSam har krävt mycket av lärarna i form av flexibilitet och förmåga att hitta olika lösningar och sätt att arbeta för att tillgodose både individernas och arbetsplatsens behov. För många lärare innebar det en process att hitta rätt. Lärarnas beskrivningar av olika sätt att arbeta visar att det funnits många lösningar och att både beprövade metoder och nya arbetssätt har använts och utvecklats för att undervisningen för deltagarna skulle fungera på ett bra sätt.

Handledning och kompetensutveckling

Lärarna har under projektiden haft kontinuerlig kontakt med projektledningen, kunnat delta i nätverksträffar, få handledning och haft möjlighet att åka på en studieresa till Danmark. De allra flesta var nöjda med den information och det stöd de fick från projektledningen. Utvärderingarna från nätverksträffarna var i stort sett positiva och visade att lärarna var nöjda. Innehåller var bra men ibland hade det varit för späckat program. Några hade önskat fler pedagogiska diskussioner. Handledaren deltog i nätverksträffarna och träffade många lärarpar eller lärare från olika arbetsplatser. Enligt lärarna var handledningen ett stöd och kändes meningsfull. Lärarna och skolledarna hade möjlighet att tillsammans med projektledningen, chefer och språkbud åka på en studieresa till Danmark. De 10 lärare som var med tyckte att det hade varit mycket givande.

Måluppfyllelse

Samtliga lärare har arbetat arbetsplatsintegrerat och alla har använt arbetsplatsen material. Att arbeta med deltagarnas behov och att deltagarna direkt har kunnat praktisera kunskaperna i arbetet har, enligt lärarna, varit en av de stora framgångsfaktorerna i projektet. Arbetet i lärarparen fungerade i de allra flesta fall utmärkt och både sfi-lärare och vårdlärare tyckte att de kompletterade varandra och att det höjde kvalitén i undervisningen. Samarbetet med chefen och arbetsplatsen har varit en annan framgångsfaktor. På många arbetsplatser har samarbetet och också förutsättningarna för deltagarna fungerat bra. Det fanns dock några arbetsplatser där det inte fanns så mycket samarbete eller där samarbetet fungerade mindre bra. Många arbetssätt och metoder har använts, gamla beprövade som anpassats och nya arbetssätt som utvecklats under projektet. Lärare har fått en djupare kunskap om vilka krav som ställs på arbetsplatsen både språkmässigt och yrkesmässigt. Många lärare förmedlade att de genom projektet lärde sig mycket om varandras ämnen. Det är kunskaper som de tar med sig till den ordinarie verksamheten. Lärarna har genom nätverksträffar, handledning och

möjlighet att åka på studieresa till Danmark fått kompetensutveckling och stöd. De pedagogiska målen i projektet måste anses som väl uppfyllda.

Sammanfattningen avslutas på följande sidor med reflektioner, slutsatser och förslag för framtiden.

Reflektioner, slutsatser och förslag

Inledning

Svenskundervisning för invandrare (sfi) skall ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket. Vuxna invandrare som saknar grundläggande kunskaper i läsning och skrivning får detta inom utbildningens ram. Sfi-utbildningen har genom åren mottagit mycket kritik för att vägen ut i arbetslivet för många tar för lång tid. Många åtgärder har vidtagits, alla med syftet att påskynda etableringen på arbetsmarknaden.

Uppfattningen hos många är att inträde på arbetsmarknaden automatiskt påskyndar utvecklingen av andraspråket. Ett arbete utgör dock ingen garanti för en snabb och gynnsam språkutveckling. Även om detta sker för många så gäller det långt ifrån alla. Forskning visar att invandrare som går tidigt eller direkt in i arbete ofta utvecklar starkt förenklade versioner av andraspråket. Många uppnår en andraspråksnivå som enbart räcker till att tillfredsställa de mest basala kommunikativa behoven¹⁹.

De allra flesta deltagare i SpråkSam hade arbetat inom omsorgen i många år och flera har berättat att de började arbeta ganska snabbt efter de kom till Sverige. Enligt de bedömningar som deltagarna och lärarna gjorde i inledningsfasen av SpråkSam hade minst en tredjedel av deltagarna stora behov av att höja sin läsförståelse och muntliga nivå. Över hälften hade stora behov av att förbättra sin skriftliga förmåga. Flera har berättat att de i vissa situationer fick ”hjälp” av sina arbetskamrater genom att de övertagit, till exempel skriftliga uppgifter, svåra samtalssituationer eller ibland framfört önskemål eller åsikter åt sina kollegor på personalmöten. Det är visserligen bra och kollegialt men det främjar inte andraspråkstalarens språkutveckling. Enligt den kartläggning om deltagarnas utbildningsbakgrund som gjordes hösten 2009 saknade mer än hälften grundutbildning i vård.

Bakgrunden till den modell som prövats i projektet SpråkSam var erfarenheter från tidigare satsningar dels från Kompetensstegen²⁰ där en del kurser var arbetsplatsförlagda dels från tidigare satsningar från Stockholms stads Kompetensfond²¹ för tillsvidareanställda invandrare som saknade grundutbildning. Syftet var kompetenshöjning för medarbetare inom kommunal äldreomsorg och både svenskar och andraspråkstalare deltog i utbildningarna. Vissa av utbildningarna var förlagda hos utbildningsanordnarna och deltagarna arbetade deltid på sina arbetsplatser under utbildningstiden. I några utbildningar hade deltagarna en mentor som stöd på arbetsplatsen och i utbildningen arbetade både vårdlärare och lärare i svenska som andraspråk. Deltagarna fick i dessa kurser stöd i svenska dels för att bättre kunna ta till sig den teoretiska utbildningen, dels för att utveckla sin kommunikativa kompetens i arbetet. Samarbetet med arbetsplatsen och framför allt chefen hade i hög grad påverkat hur tillfredsställande resultatet blev. I projektet SpråkSam har man försökt ta tillvara erfarenheterna från dessa satsningar.

En central tanke i projektet SpråkSam har varit att ge förutsättningar för att språkutveckling och språkinläring ska bli en del av den vardagliga verksamheten på arbetsplatserna. För att förverkliga detta har projektet SpråkSam erbjudit dels utbildning till andraspråkstalare

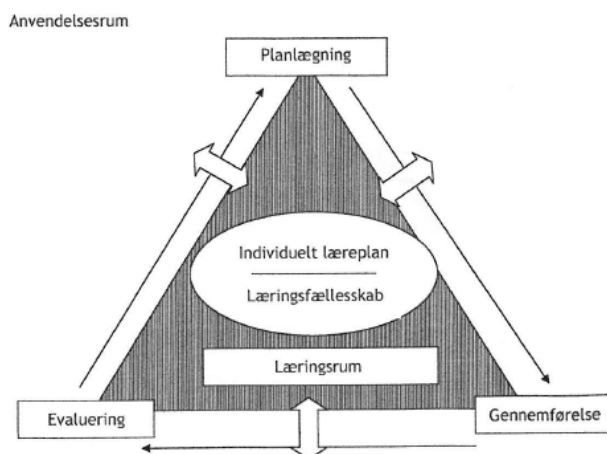
¹⁹ Klein & Dittmar, 1979, Clashen, Meisel & Pienemann, 1983, Klein & Perdue, 1997, i Lindberg, Andraspråksresan 2004

²⁰ Kompetensstegen var en statlig satsning på kompetenshöjande insatser inom den kommunala äldreomsorgen under perioden 2005 till 2008.

²¹ För medarbetare inom offentligt finansierad äldreomsorg.

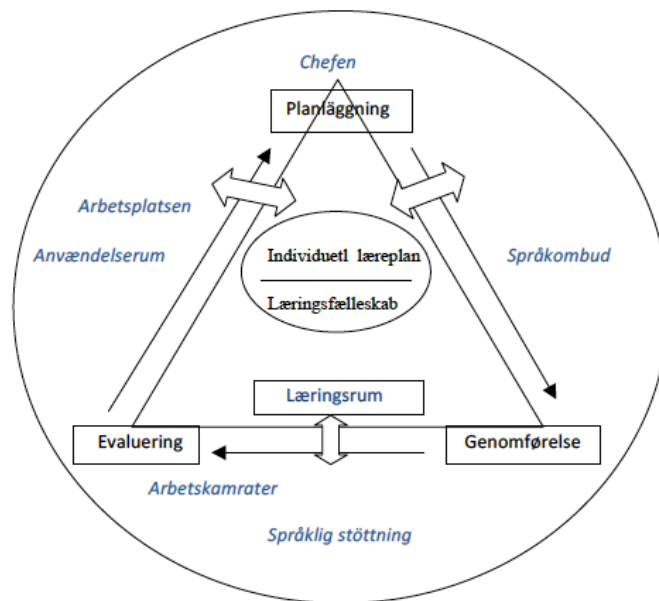
medarbetare med språkliga och/eller yrkesmässiga behov, dels utbildning och stöd till chefer och andra medarbetare för att utveckla språkutvecklande miljöer på arbetsplatserna.

Tänkarna bakom den modell som använts i SpråkSam kan jämföras med den figur som Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration i Danmark använder för att illustrera utgångspunkten för arbetsplatsinriktad undervisning i danska som andraspråk. Målet för undervisningen i danska som andraspråk är precis som i Sverige en snabb etablering på arbetsmarknaden.

Figuren är hämtad från materialet, *På vej med Språket – arbejde, livshistorie og sproglæring*, som är en vägledning för lärare inom danskundervisningen för invandrare. I vägledningen presenteras några generella perspektiv på arbetsplatsinriktad kommunikativ undervisning. En tät koppling och ett samspel måste skapas mellan användningsrummet (anvendelsesrummet) och lärrummet (læringsrummet). Det är i användningsrummet innehållet och underlaget för undervisningen hämtas. Deltagarna i undervisningen är ute på praktikplatser där syftet är att dels få arbetsmarknadsintroduktion, dels få möjlighet att praktisera danska. Arbetsplatsen är alltså det språkliga användningsrummet. Den språkliga kompetens deltagarna behöver för att klara sig i kommunikationssituationerna på arbetsplatserna förbereds i lärrummet, det vill säga i undervisningen. Åtminstone tre redskap måste, enligt vägledningen, användas för att skapa ett dynamiskt sammanhang mellan användningsrummet och lärrummet: språkbehovsanalys, arbetsrelaterade problemlösningsuppgifter och språklig medvetenhet. I klassrummet bearbetas erfarenheterna som deltagarna tar med sig från användelsesrummet. Dessa diskuteras, behovet av att förstå och använda nya ord och uttryck ökar, men också behovet av strategier som kan användas i situationer där språket inte räcker till. Uppmärksamheten riktas mot både språkets innehåll och form. Ju längre tiden går desto tydligare blir det för deltagarna att användningsrummet också är ett lärrum.

I SpråkSam har lärrummet flyttats in i användningsrummet.

Samtidigt som utbildningen pågår utvecklas användningsrummet till en språkutvecklande arbetsplats. Målet är att efter projektiden, nr lrnummet tas bort, stannar samspelet på arbetsplatsen och lärandet kvar.

Utbildningsdelen i projektet SpråkSam

Hr följer några reflektioner, slutsatser och tankar inför framtiden.

Kurser eller individens och verksamhetens behov?

Det har ibland varit lite av ett dilemma fr lärare i SpråkSam att känna kraven på att deltagarna skulle höja sin formella kompetens genom att lsa och få betyg på teoretiska kurser samtidigt som utgångspunkten för utbildningen skulle vara individernas och verksamhetens behov. I utbildningen fanns många deltagare som inte hade tillräckliga baskunskaper för att kunna lsa teoretiska kurser. Flera lärare lyfte fram att just den möjligheten att kunna utgå från individens och verksamhetens behov var en stor framgångsfaktor i projektet. Motivationen och meningsfullheten ökade och därmed också inlärningen. Små grupper gjorde det möjligen att skräddarsy utbildningen efter var och ens behov. Andra lärare som hade deltagare som lste mot kursmål tyckte att det gick utmärkt att kombinera och att det var en fördel att kunna kombinera kursinnehållet med verksamhetens behov. Genom att de teoretiska delarna i kurserna kunde förklaras i ett sammanhang och praktiserats i verksamheten kunde teori och praktik förtydligas och bindas samman på ett meningsfullt sätt. Det som var ett stort problem för många och som också påverkade antalet genomgångna kurser var deltagarnas möjligen lsa kurslitteratur och göra uppgifter mellan studietillfllen. De flesta hade inte fått avsatt tid för detta och hade inte en situation som gjorde det möjligen att studera utanför arbetstid. Även om det fanns deltagare där framstegen var små eller inte märkbara har de allra flesta deltagare under projektiden hjt både sin språkliga och yrkesmässiga kompetens och också fått en ökad självkänsla. Lärarna har i utbildningen sett varje deltagare och anpassat sin undervisning till individernas och verksamhetens behov på ett utmärkt sätt.

En kartläggning av deltagarnas ingångskunskaper och behov borde ha varit gjord innan utbildningen startade och förutsättningarna för att delta i utbildningen skulle ur vissa aspekter varit tydligare klargjorda. Då hade krav på tid för inläsning och för att genomföra uppgifter kunnat läggas in för de deltagare som hade förutsättningar och som önskade att läsa mot formella kursmål. Att en kartläggning av deltagarnas förkunskaper skulle ske innan projektets start fanns också med i planeringen av SpråkSam men kunde inte genomföras på grund av organisatoriska skäl. Det är dock en viktig aspekt att ta med inför liknande projekt i framtiden.

Motivation

Det fanns i början av projektet på några arbetsplatser relativt många deltagare som inte var motiverade eller missnöjda eftersom de kände sig beordrade och inte själva valt att delta. Vissa avbröt utbildningen och för de flesta andra försvann detta ganska snabbt och under större delen av projektet har de flesta deltagares motivation varit god. Motivationen är betydelsefull för ett lyckat resultat. Det är en viktig aspekt att deltagarna bör vara väl informerade och att själva vara med i processen vid uttagning till studier.

Gruppstorlek

De flesta grupperna var relativt eller mycket heterogena. Det verkade dock inte ha inneburit några större svårigheter för lärarna. Några lärare berättade att det först var svårt att hitta fungerande arbetsformer men i slutet av projektet var samtliga lärare eniga om att det fungerade väl. Deltagarna studerade i grupper med två lärare med olika kompetenser vilket gav möjlighet att tillgodose deltagarnas behov och att både arbeta i grupp och att individualisera. Många lärare lyfte fram att en av orsakerna till att så många nu vågade mer var att allas röster kunde höras i undervisningsgruppen. Flera lärare påpekade att gruppstorleken hade kunnat vara något större, kanske upp till 15 deltagare.

Utbildningsmiljön

Utbildningen var förlagd till arbetsplatserna. Utbildningsmiljön varierade dock en del. Närheten till verksamheten har varit betydelsefull. Några hade möjlighet att förlägga en del av undervisningen ute i verksamheten, för andra var detta inte varit möjligt, till exempelvis inom hemtjänsten där deltagarna gick hem till brukarna. Dessa lärare tyckte ändå att det varit en stor fördel att vara på arbetsplatsen där personalen möttes. De kunde lätt bjuda in nyckelpersoner och kunde fika eller äta lunch tillsammans med annan personal. Detta bidrog till att utbildningen på ett naturligt sätt blev en del av arbetsplatsens verksamhet. På ett par arbetsplatser pågick ingen praktisk verksamhet även om arbetsplatsens lokaler användes. På vissa arbetsplatser med anhörigvård och verksamheten för personer med funktionsnedsättning var personalen geografiskt utspridda och hade inga gemensamma samlingsrum. Några lärare har vid flera tillfällen framfört att det för dessa grupper hade varit bättre att vara i vuxenutbildningens lokaler som är utrustade på ett annat sätt. De hade ändå kunnat arbeta lika arbetsplatsintegrerat eftersom deltagarna hade gemensamma referensramar. Detta är också en erfarenhet att ta med sig för framtiden.

Lokalerna har sett olika ut på de olika arbetsplatserna allt från mycket väl fungerande till dåligt fungerande. En lärare sammanfattade vilka minimikrav som måste ställas för att undervisning på arbetsplatser ska kunna fungera på ett tillfredställande sätt. Lokalerna får inte vara för trånga, ventilationen måste fungera och det måste finnas skrivtavla. Önskvärt är också att det finns tillgång till datorer och möjlighet att se film.

Arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande modeller

Ett av målen för utbildningen inom SpråkSam var att inom projektets ram utarbeta arbetsplatsintegrerade och språkutvecklande modeller. Samtliga lärare har arbetat mot arbetsplatsens och deltagarnas behov. De har använt arbetsplatsens material och tyckte att SpråkSams utbildningsmodell var bra. De allra flesta deltagare befann sig i en känd miljö och innehållet i undervisningen kunde knytas till verkliga behov. Lärar- och deltagarrollerna var till en del annorlunda jämfört med den ordinarie utbildningen därför att det var deltagarna som kunde mest om utgångspunkten för undervisningen, det vill säga arbetsplatsen. Olika arbetssätt har under projektet prövats och utvecklats. Samtliga använde material eller situationer från arbetsplatserna som underlag för undervisningen. Många arbetade med problemlösning, lärande samtal, reflektioner och flera tog fram mallar som kunde användas i verksamheten. Där det var möjligt förlades en del av undervisningen ute i verksamheten. Samarbetet mellan vårdlärarna och sfi-lärarna fungerade i de allra flesta fall bra eller mycket bra. Det viktigaste i samarbetet, enligt flera lärare, var en samsyn i förhållningsätt och synen på kunskap och lärande.

De flesta lärare tyckte att arbetet i SpråkSam var lärorikt. De har lärt sig mycket av varandras ämnesområden och om arbetsplatsens behov och krav både yrkesmässigt och språkligt. Detta är kunskaper de tar med sig in i den ordinarie verksamheten. Flera vårdlärare berättade att de dels insett hur svåra de teoretiska kurserna i Omvårdnadsprogrammet måste vara för andraspråktalare, dels att de i de ordinarie kurserna inte har tillräckligt med tid för att ta upp de språkliga krav som arbetsplatsen ställer. Många önskade ett fortsatt samarbete med sfi-lärarna och tyckte att det borde finnas kurser i svenska som andraspråk som stödjer kurserna i Omvårdnadsutbildningen.

Studier och praktiska erfarenheter av undervisning av tvåspråkiga elever i skolan har tydliggjort att mycket av den ämnesundervisning som de tvåspråkiga eleverna möter i skolan i hög grad går dem förbi. Ämnesundervisningen fokuserar vanligtvis på kunskapsinnehållet utan att speciellt mycket uppmärksamhet ges åt de språkliga aspekterna i stoffet, det språkspecifika i texter och genrer eller åt språket som ett medel för lärande. I stället anses läraren i svenska som andraspråk, med sin kompetens inom andraspråksutveckling, vara den som ska ansvara för språkundervisning och lärande av olika språkliga färdigheter²².

Flerspråkiga elevers ämnesundervisning har uppmärksamats mycket under de senaste åren. Frågan är lika aktuell inom grundskolan, gymnasieskolan som i vuxenutbildningen. Mer samarbete över ämnesgränserna behövs men också mer kunskap om andraspråksinlärning och andraspråksutveckling hos ämneslärarna. Någon av lärarna sa att det inte går att ha olika mål i svenska och vård i de individuella studieplanerna, språket och ämneskunskaperna är beroende av varandra. I SpråkSam har deltagit högutbildade deltagare som behövde utveckla sin språkliga kompetens men också deltagare som saknade grundläggande läs- och skrivkunskaper. Sfi-lärarna har behövt erfarenhet och kunskap av att undervisa båda dessa grupper. Det är inte självklart att alla lärare har den kompetensen.

Erfarenheterna från SpråkSam bör tas tillvara i nya arbetsplatsförlagda utbildningar och satsningar på att utveckla språkutvecklande miljöer på arbetsplatserna. Vårdutbildningarna behöver utvecklas och bli mer arbetsplatsanknutna till exempel genom att ha praktik inlagd i utbildningen. Uppdragsutbildningarna bör skraddarsys efter deltagarnas behov där andraspråkstalare inte bara få teoretisk kunskap utan också språkligt stöd.

²² Monica Axelsson, m.fl. Ämne och språk – språkliga dimensioner i ämnesundervisningen. 2000, Kompetensfondens kansli, Stockholm <http://www.andrasprak.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=15915>

Resultaten – har målen uppnåtts?

De flesta av deltagarna utvecklade under projektperioden både sin språkliga och sin yrkesmässiga kompetens, men på olika nivåer och i olika hög grad. För många deltagare innebar utbildningen säkert en ganska mödosamt process där det första steget var att inse att de egna bristerna kanske var större än de trodde och i nästa steg påbörja det svåra arbete som det innebär att bryta felaktiga invanda språkliga mönster.

Det var svårt att höra och förstå när man har arbetat i 20 år att svenskan inte räcker till²³.

Trots att det fanns ett antal deltagare som inte gjorde så stora eller synbara framsteg så ökade de flesta deltagarna sin kompetens genom utbildningen. Många betyg är satta. De flesta klarar arbetet bättre, en del har fått nya arbetsuppgifter och många kommunicerar mer med både brukare och arbetskamrater eller skriver genomförandeplaner och minnesanteckningar. För många har utbildningen i SpråkSam inneburit ett ökat självförtroende. I utvärderingsarbetet var uttryck som ”nu vågar jag fråga” eller ”nu kan man prata om missförstånd på ett mycket öppnare sätt” mycket frekventa. Sådana effekter av undervisningen är väsentliga för individens möjligheter att fortsätta sin språkutveckling. Sammanfattningsvis har utbildningen inom SpråkSam gett ett bra resultat.

Språkutvecklande arbetsplats

Samarbetet mellan arbetsplatsen och utbildningen var central i projektet. På flera arbetsplatser fanns det ett mycket gott samarbete med regelbundna träffar, planering och uppföljning. Cheferna visade stort intresse för både undervisningen och för deltagarnas resultat. Språkombuden var aktiva, deltog i undervisningen och stöttade deltagarna arbetet. På vissa arbetsplatser var chefen aktiv och stöttande men språkombuden mindre synliga och på några arbetsplatser var det aktiva samarbetet ganska litet.

Den slutliga effekten av SpråkSam ser vi under de närmaste åren. Har SpråkSam lyckats skapa språkutvecklande arbetsplatser med tillåtande miljöer där alla vågar fråga, där språkliga problem och missförstånd uppmärksammas, och där andraspråkstalare (och förstaspråktalare) utvecklar sitt språk och vid behov får den stöttning de behöver?

På flera arbetsplatser finns exempel som tyder på detta. Intresset för språket och språkets betydelse, men också förståelsen för svårigheter att erövra ett nytt språk, har ökat. Attityden på de flesta arbetsplatser har blivit mer öppen och tillåtande. Kollegor tar inte längre över utan stöttar i stället på olika sätt. Kraven på arbetsplatserna har för många blivit tydligare. Det finns arbetsplatser som inför framtiden har väl genomtänkta handlingsplaner för att fortsätta vara eller för att bli en språkutvecklande arbetsplats. Planer som är förankrade i verksamheten och som under projektet har hittat en fungerande organisation för arbetet. På dessa arbetsplatser finns stora förutsättningarna för att utvecklingen ska fortsätta. Risken finns dock att utvecklingen på många arbetsplatser avstannar. Den reflektionsutbildning som startade för språkombuden hösten 2010 kan vara ett av flera stöd som många arbetsplatser behöver för att arbetet och en fortsatt utveckling ska äga rum.

²³ Från deltagarträffarna i slutet av november 2010.

SpråkSam har varit ett projekt som öppnat dörrar och visat vägar. Erfarenheterna av SpråkSam tas med in i det nya EU-projektet ArbetSam²⁴ som startade i februari 2011 och förhoppningsvis kommer fler liknande satsningar med samma koncept att starta.

Eftersom vi som individer utvecklas och lär i intimt samspel med andra och det samhälle och den kultur vi lever i, spelar det sociala sammanhanget en mycket viktig roll i allt lärande. Det sociala samspelet är också en avgörande drivkraft i språktillägnet där den egna formuleringen och det gensvar det möter spelar en central roll²⁵.

Från SpråkSams webbsida:

SpråkSamprojektet utgår från tanken att språk lärs in i ett socialt sammanhang.

²⁴ Lidingö stad och Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum leder projektet ArbetSam som finansieras av Europeiska socialfonden. Projektet startade i februari 2010.

²⁵ Lindberg, Andraspråksresan 2004

Referenser

- Axelsson, M. m.fl. 2000 *Ämne och språk – språkliga dimensioner i ämnesundervisningen*.
Kompetensfondens kansli, Stockholm. www.andrasprak.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=15915
- Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*. 2007.
Stockholm: Skolverket: www.skolverket.se/publikationer?id=2144
- Klein & Dittmar. 1979, Clashen, Meisel & Pienemann, 1983, Klein & Perdue, 1997,
I: Lindberg, I. Andraspråksresan 2004. Folkuniversitetet.
- Lindberg, I. 2004. *Andraspråksresan*. Folkuniversitetet.
- Skolverket, 1997: *Vem älskar sfi. Utvärdering av svenskundervisning för invandrare – en utbildning mellan två stolar*. Skolverkets rapport nr. 131.
- SpråkSam – språkutvecklande arbetsplatser. 2009. www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/
- SpråkSams slutrapport förprojektering. 2009. www.aldrecentrum.se/Utbildning1/SprakSam/
- Svendsen Pedersen, M. 2007 *På vej med sproget – arbejde, livshistore og sproglæring*.
Köpenhamn: Ministeriet for flygtninge indvandrere og integration.

Bilagor

Mål på individnivå

Mål	Målformulering
A1	Av målgruppen anställda med bristfälliga kunskaper i svenska har 90 % genomfört a. språkutbildning b. kursen Vård och omsorgsarbete eller annan relevant kurs inom ramen för Omvårdnadsprogrammet.
A2	De som deltar i utbildningen har erhållit kompetensutvecklingsinsatser som resulterat i att vederbörande: <ul style="list-style-type: none"> • givits bättre förutsättningar att klara sina nuvarande arbetsuppgifter. • givits bättre förutsättningar att ta sig an fördjupade arbetsuppgifter eller bredda sitt arbetsområde.
A3	75 % av den primära målgruppen har förbättrat sin språkliga kompetens och kommunikativa förmåga.
A4	Den primära målgruppen har förbättrat sin språkliga och yrkesmässiga kompetens samt kommunikativa förmåga i relation till brukare och anhöriga.
A5	75 % av den primära målgruppen och övriga anställda på arbetsplatserna har deltagit i någon av de stödformer som projektet erbjuder.
A8	80 % av den primära målgruppen har under projektperioden fått framtagna individuella språkutvecklingsplaner.

Pedagogiska mål

C1	Projektet har utvecklat pedagogiska modeller för integrerad språk- och vårdutbildning.
C2	De pedagogiska metoder och modeller som utarbetas bedöms av arbetsplatserna, rektorena och lärarna som användbara och pedagogiskt bra
C6	Samtliga medverkande språk- och vårdlärare har erhållit kompetensutveckling inom ramen för projektet.
C7	De medverkande språk- och vårdlärare ska bedöma att kompetensutvecklingsinsatserna resulterat i att vederbörande: <ul style="list-style-type: none"> • givits stöd i genomförandet av uppdraget att utveckla nya pedagogiska modeller.
C10	Samarbetet mellan deltagande arbetsplatser och utbildningsanordnare har utvecklats och strategier för samarbete på längre sikt har utarbetats.
C11	De pedagogiska arbetssätt som utvecklats i projektet är möjliga att tillämpa inom reguljär utbildning efter projektiden.

**Den globala skalan enligt
Common European Framework of Reference for Languages**

Europarådet ger en global översikt över språkfärdigheter i de sex nivåerna. Denna kan användas framför allt för att informera icke-specialister, t.ex. föräldrar, beslutsfattare eller representanter för näringslivet. Den globala skalan återges här i svensk översättning:

Nivå	Nivåbeskrivning
C 2	Kan med lätthet förstå praktiskt taget allt som han/hon hör eller läser. Kan sammanfatta information från olika muntliga eller skriftliga källor och därvid återge argument och redogörelser i en sammanhängande presentation. Kan uttrycka sig spontant, mycket flytande och precist samt därvid skilja mellan finare nyanser även i mera komplexa situationer.
C 1	Kan förstå ett brett urval av krävande, längre texter och urskilja underförstådda betydelser. Kan uttrycka sig flytande och spontant utan att i större utsträckning leta efter lämpligt språkuttryck. Kan använda språket flexibelt och effektivt för sociala, akademiska och professionella ändamål. Kan producera tydliga, välstrukturerade och detaljerade texter om komplicerade ämnen. Kan på ett planerat sätt med olika medel organisera och binda samman en text till en sammanhängande helhet.
B 2	Kan förstå huvudinnehållet i komplexa texter om både konkreta och abstrakta ämnen, inklusive tekniska diskussioner inom sitt eget intresseområde. Kan fungera i samtal så pass flytande och spontant att ett normalt umgänge med infödda talare av språket blir helt möjligt utan ansträngning för någondera parten. Kan producera tydlig och detaljerad text inom ett brett fält av ämnen, förklara en ståndpunkt samt framhålla såväl för- som nackdelar med olika valmöjligheter.
B 1	Kan förstå huvudinnehållet i vad han/hon hört eller läst om välkända förhållanden som man regelbundet möter i arbete, i skola, på fritid, osv. Kan hantera de flesta situationer som vanligtvis uppstår under resor i ett land där språket talas. Kan producera enkla, sammanhängande texter om ämnen som är välkända eller är av personligt intresse. Kan beskriva erfarenheter och händelser, berätta om drömmar förhoppningar och framtidsplaner och kortfattat ge skäl för och förklaringar till åsikter och planer.
A 2	Kan förstå meningar och ofta använda uttryck som hör hemma i en verklighet av omedelbar betydelse (t.ex. mycket grundläggande information av intresse för individ och familj, att handla, lokal geografi, anställning). Kan kommunicera i enkla och ofta förekommande sammanhang som kräver ett enkelt och omedelbart utbyte av information. Kan i enkla termer beskriva sidor av sin egen bakgrund, sin omedelbara omgivning samt förhållanden av omedelbart intresse.
A 1	Kan förstå och använda välkända, vardagliga uttryck och mycket grundläggande fraser som syftar till att möta konkreta behov. Kan presentera sig själv och andra samt ställa och besvara frågor om personliga detaljer som var han/hon bor, personer han/hon känner och saker som han/hon har. Kan samtala på ett enkelt sätt under förutsättning att samtalspartnern talar långsamt och tydligt och är beredd att hjälpa till.

Skala för självbedömning

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
<p>Förståelse</p> <p>→</p> <p>Hörförståelse</p> <p>←</p> <p>Läsförståelse</p>	<p>Jag kan känna igen vanliga ord och mycket enkla fraser som gäller mig själv, min familj och min direkta omgivning, men bara när man talar till mig sakta och tydligt.</p>	<p>Jag kan förstå enkla fraser och vanliga ord som gäller mina personliga förhållanden, t.ex. information om mig själv och min familj, närmiljö och vardagliga sysselsättningar samt anställning. Jag kan uppträda huvud- innehåll i korta, tydliga och enkla budskap och meddelanden.</p>	<p>Jag kan förstå huvudinnehållet i tydligt standardtal om välkända företeelser som man regelbundet stöter på i arbete, i skola, på fritid, osv. Om språket talas relativt långsamt och tydligt kan jag i stora drag förstå många radio- och TV-program om dagsaktuella frågor eller om ämnen av personligt intresse.</p>	<p>Jag kan förstå längre framställningar i t.ex. föreläsningar samt följa med i mer komplicerad argumentation, dock under förutsättning att ämnet är något som jag känner igen. Jag kan förstå TV. Jag kan förstå de flesta filmer där det talas standardspråk.</p>	<p>Jag kan förstå mer utvecklat språk även när det inte är klart strukturerat och sammanhanget enbart används utan att klart uttryckas. Jag kan förstå TV-program och filmer utan alltför stor ansträngning.</p>	<p>Jag har inga svårigheter att förstå något slags talat språk, vare sig i direktkontakt eller via radio, TV och film. Jag förstår även tal i högt tempo som det talas av en införd under förutsättning att jag hunnit vänja mig vid den regionala variationen i språket.</p>
<p>Tala</p> <p>↔</p> <p>Samtal/ muntlig interaktion</p>	<p>Jag kan delta i samtals och rutinuppgifter som kräver ett enkelt och direkt utbyte av information om välkända ämnen och sysselsättningar. Jag kan fungera i mycket korta sociala samtal, men jag förstår i sådana fall inte tillräckligt för att själv hålla liv i samtalen.</p>	<p>Jag kan delta i samtals och rutinuppgifter som kräver ett enkelt och direkt utbyte av information om välkända ämnen och sysselsättningar. Jag kan fungera i mycket korta sociala samtal, men jag förstår i sådana fall inte tillräckligt för att själv hålla liv i samtalen.</p>	<p>Jag kan fungera i de flesta situationer som kan uppstå vid resor i länder eller områden där språket talas. Jag kan utan förbehåll gå in i ett samtal om ämnen av personligt intresse eller med anknytning till vardagslivet, t.ex. familj, fritidsintressen, arbete, resor och aktuella händelser.</p>	<p>Jag kan samtala och diskutera så pass flytande och ledigt att jag kan umgås med infödda på ett naturligt sätt. Jag kan ta aktiv del i diskussioner om välkända ämnen och förklara och försvara mina åsikter.</p>	<p>Jag kan uttrycka mig flytande och spontant utan att alltför tydligt söka efter rätt uttryck. Jag kan använda språket flexibelt och effektivt för sociala, intresse- och yrkesknutna ändamål. Jag kan formulera idéer och åsikter med viss precision samt med viss skicklighet anpassa mig efter den person jag talar med.</p>	<p>Jag kan utan ansträngning ta del i vilka samtal och diskussioner som helst och därvid effektivt välja vardagliga och idiomatiska uttryck. Jag kan uttrycka mig flytande och överföra nyanser med viss precision. Om jag ändå får svårigheter kan jag med omformuleringar kringgå dessa så smidigt att andra knappast märker det.</p>
<p>Muntlig produktion</p> <p>→</p>	<p>Jag kan använda enkla fraser och meningar för att beskriva var jag bor och människor jag känner.</p>	<p>Jag kan använda en rad fraser och beskriva min familj och andra människor, människors levnadsvillkor, min utbildning och mina nuvarande och tidigare arbetsuppgifter.</p>	<p>Jag kan binda samman fraser på ett enkelt sätt för att beskriva erfarenheter och händelser, mina drömmar, förhoppningar och framtidsplaner. Jag kan kortfattat ge skäl och förklaringar för mina åsikter och planer. Jag kan berätta en historia eller återberätta händelseförloppet i en bok eller film och beskriva mina intryck.</p>	<p>Jag kan klart och detaljerat beskriva förmållanden inom mina intresse- och erfarenhetsområden. Jag kan förklara en ståndpunkt och ange för- och nackdelar med olika alternativ.</p>	<p>Jag kan klart och detaljerat beskriva komplicerade ämnesområden med sidoteman och anknytningar. Jag kan utveckla speciella aspekter samt runda av framställningen med en konsekvent slutsats.</p>	<p>Jag kan presentera en klar och flytande beskrivning eller argumentation som i stil passar sammanhanget. Jag kan presentera en effektiv logisk struktur som hjälper mottagaren att lägga märke till och minnas viktiga punkter.</p>
<p>Skriva</p> <p>↔</p> <p>Skriftlig färdighet</p>	<p>Jag kan skriva korta, enkla meddelanden och föra enkla anteckningar. Jag kan skriva ett mycket enkelt, personligt brev, t.ex. för att tacka någon för något.</p>	<p>Jag kan skriva korta enkla meddelanden och föra enkla anteckningar. Jag kan skriva ett mycket enkelt, personligt brev, t.ex. för att tacka någon för något.</p>	<p>Jag kan skriva enkla och detaljerad text inom mina intresseområden. Jag kan skriva uppsats eller rapport som förmedlar information eller ger skäl för eller emot en viss ståndpunkt. Jag kan skriva brev som framhäver den personliga innebörden av händelser och erfarenheter.</p>	<p>Jag kan skriva klar och detaljerad strukturerad text med utförligt angivna synpunkter och förklaringar. Jag kan skriva om kompletterade förhållanden i ett brev, en uppsats eller en rapport och argumentera för vad jag anser viktigt. Jag kan välja en stil som är anpassad till den tänkte läsaren.</p>	<p>Jag kan skriva klar och flytande text i en stil som passar tillfället. Jag kan skriva komplexa brev, rapporter eller artiklar som presenterar ett ämne på ett logiskt och effektivt sätt som hjälper läsaren att lägga märke till och minnas viktiga punkter. Jag kan skriva sammanfattningar och översikter över facktexter eller litterära verk.</p>	<p>Jag kan skriva klar och flytande text i en stil som passar tillfället. Jag kan skriva komplexa brev, rapporter eller artiklar som presenterar ett ämne på ett logiskt och effektivt sätt som hjälper läsaren att lägga märke till och minnas viktiga punkter. Jag kan skriva sammanfattningar och översikter över facktexter eller litterära verk.</p>